

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

№ 26.

Mercuri 11. Iuliu

1862.

SAMUELIS KLEIN

HISTORIA DACO-ROMANORUM SIVE VALACHORUM.

C a p u t XVIII.

Joannes Innocentius L. Baro Klein de Szád Eppus Fogarasiensis.

Anno Dni 1729 in Eppatu Fogarasiensi successit nunquam satis laudandus, verus populi sui Pater et Ecclesiae pastor, Joannes Innocentius L. Baro Klein de Szád. Hunc Jesuitae cum viderent bonae capacitatis, ac spei juvenem allicuerunt et induxerunt, ut Novitiatum Jesuitarum ingrederetur, praevidebant enim quod Clerus qui maxime, diligebat Kleinium, in suum Eppum eligeret, sed oculorum debilitas causavit ei exitum de novitiatu sic re ipsa visum retinuit non solum physicum sed et moralem. Dum ergo in scholis Tyrnaviae in Hungaria Theologicis studiis operam daret, totius Cleri et Nationis Valachicae in Trannia partibusque eidem annexis existentis suffragio, unanimumque consensu pro Eppo candidatur, et ab Imperatore Carolo anno 1729 Eppus denominatur. Tyrnavia dein Muncatsinum Hungariae oppidum pro Novitiatu Religiosae professionis pergit, quo finito Professionem fecit. Tandem Viennam ascendens Bullas et collationales percepit, insuper Liberi Baronis dignitate et consularii Caoe-Regii titulo condecoratus in Tranniam rediit. Populus vero et Clerus nationis Valachicae summo cum gaudio eum excepit, laetatusque valde est, quod talem promeritus sit habere Eppum et statim primo anno sexcentos parochos cum suis parochiis in sedibus e in terra Fogaras partim adduxit partim reduxit ad unionem. Hic collabentem Ecclesiae disciplinam restauravit, Synodo Generali, quam omni anno cogebat, proposuit ea quae ad disciplinam et Ritum pertinent et

exhortatus omnes praecepit cunctis, ut Ecclesiasticae doctrinae et Majorum traditioni sanctorumque Patrum institutionibus se conforment, hujus rei testis sunt tot Constitutiones Synodales ab eo factae, in quibus vera Ecclesiastica disciplina traditur. Egit etiam apud Imperatorem Carolum ut Dominium Balasfalvense in cambium daretur Eppatui pro Also-Szombathfalva, et Samosujvarensi, quae praeterquam quod exiguos proventus importabant, longo valde intervallo ab invicem disita erant, quo maximum incomodum creabant; verum cum Domini Balasfalvensis proventus majores essent, quam Eppalium Dominiorum, obtinuit summam supernatantem pro Monasterio Hieromonachorum, qui penes Eppum essent, supplerentque Canoniorum vices, et pro tribus alumnis Romae studia audientibus, item pro seminario Balasfalvensi, cum pro priori nullum seminarium esset. Obtinuit etiam ut Regiis sumtibus Residentia Eppalis et Monasterium Balasfalvae aedificaretur, et templum Cathedrale, atque scholae, castrumque totam Eppo cessit. Jesuitae ubi intentionem Eppi de aedificandis scholis intellexerunt, laudarunt ejus propositum, sperabant namque sibi dandas scholas una cum foundatione. Ast postquam frustratos se viderunt, provincialistas aliarum Nationum contra Eppum excitarunt, metuebant ne Valachi ingenii aliunde praestantissimi, docti ac eruditi evadentes non amplius sinerent se instar Mancipiorum tractari et premi, quia placebat provincialistis Daco-Romanos in ruditate manere, quo possint nos magis emungere, ac veluti barbari Mancipia tractare, quia vero Eppus agebat etiam pro aliquo populi sui levamine, ut rustici a nimio, quod terrestribus Dnis praestare coguntur, aliqua saltem ex parte liberarentur; quatuor enim diebus in septimana proprio cibo, ac instrumentis Dno terrestri laborant, immo tempore messis, et vecturae et inseminationis etiam duabus, ac tribus con-

tinuo septimanis cum bobus, donec Dominus hos labores absolvat, non dimittitur a labore, et dein rusticus metit, quando vix aliquid de grano supermansit, et etiam ex illo quod superest, propter maturitatem nimiam per motum qui fit in messe, cadunt grana. Tunc inseminare potest rusticus quando tempus aut praeterlapsum est aut prae terrae ariditate gratis insemnat. Praeterea decimas de omnibus non tantum fructibus sed et pecoribus, praeterea in novo anno gallinas, avenam, aliaque honoraria debet Dno terrestri praestare; faeminae subditerum in hieme praeter ordinarios labores debent nere et telam texere Dnae terrestri. Agebat Eppus etiam ut nationis Valachicae ad mentem diplomatis Leopoldi Imperatoris absque ullo nationalitatis discrimine promoverentur ad officia, aliasque dignitates subjecta, quae digna reperirentur. Item ut Clerus competentem subsistentiam habeat, et Valachi non cogantur quartas acatholicis praedicantiis sed suis parochis praestare. Affectus populi erga suum Praesulem ob similia magis crescebat, eo aliarum nationum odium in ipsum augebatur, in tantum ut vice quadam Cibinii in Comitibus Tranniae eo, quod suspirasset et ingemisset, et interrogatus cur ita suspiret, reposuerit: suspirare se justitiam, quae in Comitibus, quando pro parte Daco-Romanorum seu Valachorum agitur, nullum locum et votum habere sinitur, nemo enim est qui pro justo Daco-Romanorum levamine vel minimum verbum dicat, sed cuncti pro oppressione eorundem clamant. Tunc quidam magnates elata voce dixerunt per opprobrium, ergo unus Opre Valachus pecuarius nos Justitiam docebit, et capientes Eppum de altiori contignatione per fenestram ejicere volebant, nisi quidam prudentiores id facinus prohibuissent. Hinc per Jesuitam Theologum Josephum Balog, qui ad latus Eppi erat, quique semel brachio seculari contra Curiam Eppalem venit de Eppo executionem facere, quasi ejus equos non bene insaginare, tanquam per instrumentum inimici agebant, quomodo Eppum affligerent, accusare possent, et tandem praecipitare. Igitur Eppum Imperatrici Mariae Theresiae recenter in Regnam Hungariae coronatae accusare coeperunt, quum antea apud Imperatorem Carolum frustra se agere observarent, mortuo belliduce Eugenio qui Patronus erat Eppi, occasionem arripuerunt inimici, et varios praetextus contra Eppum confingentes, contra eum agere coeperunt, ut de loco, et Eppali dignitate amoveant, quod et factum est. Etenim ad accusationalistarum Imperatrix Eppum Viennam

ascendere jubet, ubi in cancellaria tempore sero et suspecto exanimabatur, examinatores autem pars accusatorum erant; idcirco aliud scribebant, ac Eppus respondebat, quod cum Eppus observasset scribenti dixit: Non haec, nec ita ego respondi, quare talia scribis, reposuit scribens: Dominatio Vestra non est vocata, ut me doceat, quod scribam, sed ut ad interrogata respondeat, cui Eppus ait: Si ita est, ego quoque dominationem vestram non agnosco meum justum ac competentem examinatore, id circo nec amplius comparebo; reposuit alter: si sponte non veneris, manu militari adduceres*). Interea adversarii quemdam Ecclesiasticum virum subornaverunt, qui Eppum saepius adiret et terrefaceret, affirmando ei, male cum ipso futurum et hoc se a personis fide dignis habere, ideo suaderet ipsi, ut maturius sibi provideret, subducendo nimirum se. Hoc Eppus audiens per quandam aulicam Dominam audientiam petiit, ut suam innocentiam palam exponere possit, verum Imperatrix reposuit eo usque ad se non admissuram Eppum, donec ab objectis, se via juris purgaverit, ergo petiit Eppus, ut saltem facultatem ad Cellas Marianas eundi sua Majestas benigne concedere dignaretur; hoc obtinuit. Ivit igitur ad Cellas Marianas, inde absque alia facta Aulae insinuatione Romam petiit, unde rescripsit, si aliquis contra ipsum aliquid habet, ipsum coram Pontifice Romano quaerat, ibi enim Epporum competens forum est. Discessum vero ipsius Romam adversarii coram Imperatrice maxime exegerunt, et tanquam signum et probam evidentissimam nocentis rei que hominis exponebant. Imperatrix aegre ferens discessum ejus putansque ipsum reum, urgebat Pontificem procedere ad depositionem Eppi. Pontifex rei totius serie investigata, respondit Imperatrici: Nullam in Eppo causam depositionis se reperire, proinde non posse innocentem Innocentium damnare. Ast Jesuitae non cessabant eum inique accusare, quare motus Eppus Josephum Balog ad latus ipsius Theologum, et causarum auditorem, juratumque hostem Eppi, Dni sui, et factionis caput, excommunicat atque excommunicationem mittit, vigore cujus Satanae et Angelis ejus tradit, quemadmodum Paulus Corinthium, declaratque ipsum excommunicatum in perpetuum, ac irrevocabiliter, hanc ipsam excommunicationem Petro Aaron Vicario, ni promulgaverit,

*) Hoc optime patet ex instrumento quod Pontifici idem Eppus porrexerat, quod sic habet.

et ad totius Cleri et populi notitiam devenire fecerit, minatur. Aaron vero excommunicationem Jesuitae minime promulgare voluit, sed eam Aulae Regiae, curiaeque Romanae submitit, consultans quid ei faciendum sit. Eppus Klein intellecta hujusmodi re, excommunicationem Petro Aaron mittit. Comittitque Archidiacono Balomirensi Nicolao, ut in congregatione generali totius Cleri eam promulget, et Petrum Aaron cunctis excommunicatum declaret, simul injungit ut Petro quoque Aaron notam reddat. Omnia jussa Balomirensis Archidiaconus adimplevit. Aula vero Regia, et Pontificia Curia ob has excommunicationes multum offensa est, et Pontifex quidem nuntium ad Eppum misit, qui declararet ei, ne amplius excommunicet, secus ipsum Roma quoque expellet, praeterea excommunicatos solvat; Eppus Petrum quidem Aaron obsolvisse dicitur, ast ratione Jesuitae tale dedit responsum: Absolve eum sua sanctitas, quia potestatem habet, ego vero eum absolvere non possum, quia irrevocabiler excommunicavi. Interea Aula Regia medio Gubernij Trannici inquisitionem in clero fieri curat, quinam fuerint et cujus autoritate congregatio cleri facta est, et Petrum Aaron atque Jesuitam excommunicatum promulgarunt; et inventi sunt Nicolaus Archidiaconus Balomirensis, qui Synodo praesedit, et Dragos Archidiaconus Tordensis qui Petro Aaron nomine Eppi et Synodi excommunicationem notam fecit. Jubet igitur Gubernium praedictos Archidiaconos Balasfalvae detineri, verum Balomirensis metuens ventura, in Valachiam Transalpinam profugit; Dragos vero, et reliqui qui in Synodo erant, totam causam in Balomirensis, qui profugerat, rejicientes, libertati restituti sunt. Aula Regia intelligens disturbia inter clerum et Petrum Aaron, Eppum Muncatsiensem Manuelem Olsavski in Tranniam ire jussit, ut pacem animorum, concordiam et communionem inter clerum et Petrum Aaron facere conaretur. Eppus Muncatsiensis pro posse satis studuit pacem reducere declarans Petrum Aaron tam Pontificis, quam Eppi Klein nomine et autoritate atque voluntate absolutum ab omni excommunicatione, proinde ejus communionem non amplius evitandam, (nam per unum annum omnis clerus et populus, praeter Domesticos et Hieromonachum Athanasium Rednik ejus confessarium, a communione Petri Aaron abstinebant, nec eandem Ecclesiam cum ipso frequentabant). Verum Natio Valachica ex integro nunquam fuit addicta postea Petro Aaron, nec magnam existimationem vivens apud Valachos habuit Aaron; clerus

enim et populus tanto desiderio et amore ferebatur in suum Eppum, ut postea constantes in ea opinione remanserint, quasi Petrus Aaron causa fuisset, quod Eppus Klein redire amplius non sit admissus, suspicabantur enim cum spe acquirendae dignitatis Eppalis conspirasse cum adversariis contra suum Eppum. Dum haec ita agerentur in Trannia, fiscus omnia bona proventus Eppatus apprehendit; omniaque Eppi obsignata et arestata sunt. Cathedra quae solet clerus Eppo praestare, accipiebat Petrus Aaron et in suos usus convertebat, Eppo vero Klein nullum subsidium ex Trannia, aut aliunde subministratum, necessitate ergo coactus Eppus Pontificem Benedictum XIV adit exponit ei statum miseriae suae et rogat ut sibi succurreret, quo subsistere possit. Cui Pontifex respondit: Ego tibi succurrere propter Aulam Viennensem non audeo, deponere innocentem non possum, vivas quo modo poteris, interim si Eppatum renunciare volueris agam ut subsidium habere possis, caeterum donec tu sponte non renunciabis, alter Fogarasiensis Eppus esse non poterit. Per illud tempus ad tantum inopiae statum redactus est Eppus, ut duos torques cum crucibus pro pecunia dederit, quorum unum ad montem pietatis posuit erga duodecim aureos, verum cum ipse non sciret morem et consuetudinem montium pietatum, qui multos spoliant, accessit paulo postquam terminus praeterierat, referens pecuniam, ast reponitur ipsi ex monte pietatis, jam praeterivisse terminum, proinde non amplius potest rehabere, et ita torque sexaginta aureorum ex monte pietatis Eppus redimere non potuit; crederem ideo, quia ex inferno nulla redemptio datur; alium torque, erga quadraginta aureos, Armeno cuidam Kopotz dicto, qui Romae reperiebatur oppignoravit, qui hodie dum penes ejusdem familiam Albae Carolinae in fornice Kopotziana manet, et eo devenerat, ut pro quatuor grossis dietim Sacrum celebrarit, ad extremum observans, quod sic subsistere impossibile ipsi sit, constituit Eppatum renunciare, hac tamen conditione ut ab Aula Viennensi ipsi de subsistentia provisio fieret, Aula Viennensis ex redditibus Eppalibus annue mille ducentos florenos resolveret. Ita dein Eppus Klein in manibus Pontificis anno 1751 Eppatum resignavit. Hic Foundationem Balasfalvensis Monasterii, ipsumque Monasterium, et curiae Eppalis aedificium una cum Castro et Dominio Balasfalvensi ab Imperatore Carolo exoperatus est; ast cum vocaretur ut lapidem fundamentalem Monasterii aedificio poneret, cum murariis

disconvenit, imo et contendit, eo quod murarii non se gererent quemadmodum ipsis ab Imperatore impositum fuit, sed materialia pessima, et non secundum formam praescriptam aedificium curarent.

Mortuus est optimus Pater Joannes Innocentius L. Baro Klein de Szád per Tranniae Principatum et partes eidem adnexas Eppus Fogarasiensis, S. R. Ap. que Mattis Consiliarius Ordinis militaris S. Constantini Magni Eques et per Daciam ejusdem S. Ordinis praefectus, Anno 1768 die 22. Septembris, sepultusque est Romae, in Ecclesia Ruthenorum S. Sergii, in qua fundavit sedecim Lithurgias pro se et consanguineis omni anno celebrandas eo die quo mortuus est, in Trannia Balasfalvae in Eppali palatio effigies ejus*), qui ad latus sinistrum penes portam cubiculi, in quo resident Eppi, de sursum in terram cecidit, ut recte in porta manserit, facie sursum respiciens, denique ita stetit sicut solent defunctos effere, hunc casum notarunt Balasfalvenses, ubi postea certiores facti de die obitus ejus, agnoverunt hac ipsissima die et hora Eppum Klein Romae obiisse. Ea vero, quae ipse gessit, fecit pro Nationis Valachicae bono, et honore si quis vellet describere, volumina integra et permagna conficeret, verum nos brevitati studentes cupidum horum ad protocolla ab eo remansa remittimus. Ipse est qui primum incolas ac oppidum in Balasfalva erigere coepit, ipse Ecclesiam aulicam reparavit, fornicem ei curavit, partemque aedificii ex parte promissis seu praeparationis donorum, ex fundamento erexit, totumque Sanctuarium depingi, vestimentis sacris, calicibus, aliisque necessariis providit, stucaturam in domibus Eppalibus, tectumque eis novum curavit. In Szád, ubi primam lucem aspexit, templum lapideum curavit, et multa alia omniaque suis sumptibus, in pauperes largus fuit, omnibus affabilis, Divini cultus summe amans, bonum commune totius Nationis et Ecclesiae disciplinam summe dilexit; omnibus persecutoribus pepercit, omnique die in suis precibus eorum memor pro eis orabat, unde aliquando nepos ejus, qui cum eo erat, cum diceret: Hi et hi Tibi multa mala fecerunt, Eppus corripuit eum et dixit: Tace, Tu nihil scis, hi sunt mei amici, qui mihi magna bona causerunt. Post renuntiationem suam translapso jam aliquo tempore, scribit ad Trannum Clerum, adhortans eum, ut in fide

*) Hic videtur aliquid deesse, sed in Manuscripto sic est. Editor.

fortiter starent, et inter alia dicit de se: bonum est mihi Dne, quod me humiliaveris, ut discam judicia justitiae tuae.

Cum haec turba in Trannia esset, ex Banato impostor quidam Rascianae Nationis, qui Tranniam ingressus, multos ad schisma pervertit, vocabatur Besarion, dictus Sanctus. Tempore hujus Eppi comitatus Maramaros Regia autoritate a Dioecesi Fogarasiensi avulsus est, et habuit Eppum quemdam nomine Dositheum, post cujus obitum Dioecesi Muncatsiensi incorporatus est.

Tempore hujus Eppi Claudiopoli in Seminario fuit quidam Regens nomine Boros Jesuita Siculus natione, sed in Moldavia diu versatus, hic in Seminario Claudiopoli studentibus Ritus Graeci Valachis secundum Ritum Graecum cibos subministrabat, jejunia accurate observabat. Die Sabbathi carnes eis ad manducandum dabat, Vir profecto bonus erga Valachos, dignus proinde, cujus memoria ad posterum transmittatur. (Capetu Va urma.)

Cercetari asupra definitiunei economiei politice
de
C. S. Marcovicu.
(Urmare.)

Daca amu aprosia cuvintele οίκος, νόμος si πόλις, si ne amu urca la originea insemnarei Ioru, vomu vedea ca economi'a politica, avendu atunci dreptu sinonimu: economi'a publica, economia sociala, ar fi sciinti'a legiloru casei sociale si ar cuprinde totu ce are raportu la art'a de a governa, la politica. Acest'a si este sensulu ce 'i dau Quesnay si toti fisiocratii.

Numirea de economia politica a fostu intrebuintiata mai antaiu de Italiani. Scriitorii germani o numescu: economia nationala; economi'a statului; economi'a poporului; altii esagerandu, au disu: economia universală; economia publica; economia generala.

Blanqui o deosebitu cate odata o economia politica francesa, pe carea o credea mai generosa de catu acea chiamata scola englesa. D-nu Alban de Villeneuve a publicatu, sub numele de economia politica cristiana; o carte speciala asupra cuestiuniloru de caritate. Aceste din urm'a denumiri, de si nu trebuescu asvirliite cu deseversire, credu necesariu a se primi intr'unu sensu forte restrinsu; ca-ci daca esista

o sciintia, ea este unu compus de adevèruri, carii nu potu fi mai multu franceze, cristiane, englese, de catu turcesci, arabesci séu chinesi.

Afara de aceste denumiri 'i s'a mai atribuitu de scóla falansteriana (pentru a arata teori'a societaria a lui Fourier) aceia de economia sociala séu sciintia sociala, spre opunere la economi'a politica a lui A. Smith si I. B. Say, espunendu inse nisce doctrine anca vage, nedeterminate, puisandu in tóte sciintiele morale si politice, precumu si intr'unu necunoscutu misteriosu, pentru a afla sisteme de organizatiune sociala, carii se serve in viitoru de norma, de calausa si carii se apère societatile de relele fisece si morale ce au simtitu pana adi.

S'a scrisu, s'a discutat, s'a combatutu, si anca se mai scrie, se mai discutá si se mai combate necontentitu sistemulu socialistiloru si comunistiloru, acei ómeni carii voescu a se pune mai presusu de confratii lor, a fi nisce Mahometi séu semidei si a 'si atribui o putere mai mare de catu chiaru a monarhiloru absoluti; acei ómeni carii, de si adesea din cei mai eruditi, credu, prin o fatala nalucire, reulu in actuala organizatia a societatiiloru si visediu la nisce chimere, cari ar' puté fi realizabile, candu lumea planetaria arfi organizata de Alfonsu X (regele Leonului si Castiliei), supranumitu astronomulu, filosofulu séu intieptulu; cea terestra precumu cerca a o asiedia Descartes cu cuburi si atie; ear' ómeni astfelu precumu doriea J. J. Rousseau.

Numai atunci voru triumfa acei falsi Messia, candu omenirea s'ar pface in o céra móle, carea se se lase impestá si fasoná dupa placulu fia-caruia si necontentitu, séu candu acei organizatori ar' dispune de unu talismanu care se póta tiri, atrage (entrainer) fara violentia si persuade fara a convinge si se dobandescá unu asentimentu atatu de generalu atatu de exclusivu, atatu de orbu, in catu negresitu puterea fortiei se ajunga inutila. Dar in conditiile actuale a le societatiei, a careia organizatia isvorasce, purcede din chiaru natur'a omului, asemenea teorii remanu cá litera mórtá, si planurile si atacurile voru fi respinse, intocmai cá umilitulu si indrasnetiulu Cserses de valorile marei. — Este óre a ne astepta la realizarea infratirei, libertatiei si egalitatiei, candu ni se propunu conventiuni séu contracte sociale, unde ómenii se fia materialuri, printii machinisti, inventorulu cá parinte alu natiiloru, unu filosofu mai pre-

susu de tóte, impostura dreptu midiulocu, sclavagiulu dreptu resultatu?!?!

Scrierile pro si contra acestoru sisteme de organizatia artificiala vorbescu de sine. Ajunge o buxica dosa de bunu simtiu si unu spiritu nepartenitoru, pentru cá cineva se se pronuntie pentru ori care altu sistemulu naturalu de catu pentru acel'a alu visatoriloru. (*)

Vinu acumu la a doua cauza si voiu inveda ca economi'a politica este o sciintia, ear nu o arta.

2. „O arta, a disu Destutt de Fracy, este colecti'a mactimeloru séu precepteloru practice, a carora padire conduce la a face cu succesu unu lucru óre-care. O sciintia inse consta in veritatile, cari resulta din esamenulu unui obiectu óre-care.“

*) Espunu o tabla de principali scriitorii pentru si contra socialistiloru si de alte secte de socialisti séu comunisti.

Precesori ai socialistiloru moderni: Th. Morus; Giordano Bruno; I. de Leyde; Campanella; Cardan; D. Vairasse; Harington; Éméry de la Croix; Morelly; Platon (Republica); Ch. I. Castell, cunoscutu sub numele de l'abbé de St. Pierre; Mably; Rétif de la Bretonne; L. Mercier de la Rivière; A. I. Thorillon.

H. Saint-Simon si scóla lui; Saint-Simon; P. M. Laurent; Duveyrier; A. Transon; Diarele; Le Producteur si le globe.

Fourier si scóla falansteriana: Fourier; Just Muiron; Baudet-Dulary; D-na Clarisse Vigoureux; Lemoyne; Jules Lechevalier; Berbrugger; V. Considerant; D-na Gatti de Gamont; A. Paget; Jean Czynski; Harelle; Ch. Pellarin; E. de Pompery; Gabet; Forest; Cantagrel; A. Gorsesc; M. Briancourt; V. Hennequin; A. Gilliot; Toussenet, Perreymond; P. B. Paris.

Comunistii: J. J. Rousseau; Owen; Cabet; Pecqueur; Louis Blanc; Villegardelle; MacNab; Jos. Rey. Proudhon si prudonionisti: P. I. Proudhon; I. B. Dessirier; Ramon de la Sagra; Gasc..

Umanitari: Pierre Leroux; D-na Pauline Roland; Paul Rochery; D r Guépin, de Nantes; I. I. Coulon.

Sisteme diverse: Abatele Aug. Sabatier; Lame-nais; F. Vidal; Julien le Rousseau; Coessin; Schneider; Alf. Darimon; Aug. Comte; T. Dézami; Houzel; Ducellier; Xavier Saurin; H. Feugueray.

Adversarii socialastiloru; L. Stein; Frank; Avril; Leon Faucher; Bugeaud d'Isly; Greppo; H. D. Hamon; P. Jalaguier; Ozanam; Louis Reybaud; A. Thiers; P. A. A. Scribe; I. Gaume; A. Clement; L. Morin; M. Chevalier; A. E. Cherbuliez; M. Ch. Périn; Alf. Sudre; Fr. Bastiat.

„Arta, dicea Ch. Coquelin, constă în o serie de precepte și reguli a urma: știința în cunoștința ôre-caroror fenomene s'eu raporturi observate și revelate. — Art'a consilia, prescria, dirige; știința observativa, espune, esplică. Căndu unu astronomu observa 'și descrie, face știința; dar' cãndu observatiunile sale odata facute, deduce dintr'insele reguli aplicabile la navigatia, elu face art'a. Póte se aib'a egalmente dreptu în amendoua casurile; dar obiectulu seu este deosebitu, precumu asemenea și modulu seu de a procede. Astfelu, a observá și descrie fenomene reale, eata știința; a dicta precepte, a prescrie reguli, eata art'a.“

P. Rossi, exprimãndu idea lui Destutt de Tracy sub o alta forma, a disu: „Curatu vorbindu, știința n'are scopu. În data ce ne ocupãmu de întrebuintiarea ce putem face, de partitulu ce putem trage, esimu din știința și cademu în art'a. Știința este posesiunea adevărului, cunoștința matura a raporturilor carii decurgu din natur'a lucrurilor...“

„Economia politica își propune neconținutul de a esplicã cumu se organize industria în totulu și în partile sale; de a descrie ordinulu evoluțiunilor acesteia, mersulu ei, de a raportá monumentele ei la principiurile lor și de a deduce dintr'insele consecințele: Ch. Coquelin.

Asiu poté se facu și alte citãții, dar ar' fi se me departediu prea multu. Crediu ca sunt îndestulu de puternice cuvintele de susu a le lui Coquelin, pentru cã se întielegemu ca esistá o economia politica știința, cu tóte cã 'i se a disputatu multu tempu acestu dreptu. Este adevãratu ca ea a fostu o art'a înainte de a fi o știința; ceva și mai multu, înainte chiaru de a fi o art'a, adevãc înainte de a fi formulata în mǎxime generale și în precepte, ea a fostu în man'a Guvernatorilor o practica orba. Astfelu este mersulu obicinuitu alu lucrurilor umane. În ordinulu logicu, știința precede art'a, care nu este și nu trebe se fia de catu o deducere a științei; și art'a precede practica, carea nu trebe se fia de catu o aplicare mai multu s'eu mai puțin esacta a artei. Acesta urmédia se fia mersulu ordinaru alu scóloru unde se procede logicamente. Dar în ordinulu istoricu lucrurile au mersu și mergu altfelu; ele se presint generalmente în sensulu inversu: practica precede art'a și acest'a precede știința. — Eata de unde resultá acestu inconvenientu. Silitu de a lucra, fiindu-ca are necesitate de a lucra, omulu merge de a dreptulu la

actiune, la practica, fara se judece îndestulu ceia ce face și fara alta calausa de catu instinctulu seu. Abia mai tardiu, îndreptãndu erorile acestei practice cu ajutorulu unei puțin esperientie dobendita, își face reguli s'eu mǎxime generale, pe carii le organize în art'a, și tocmai și mai tardiu îi vine idea de a îndreptá erorile chiaru a acestei arte, prin ajutorulu unui studiu scientificu alu subiectulu ce are înainte'i.

Guvernele cele mai antice au facutu, dupa cumu dice prea bine Blanqui în istoria s'a, economia politica practica dupa maniera lor, cu multu mai 'nainte de a sci ceea ce facu, s'eu de a 'și poté da contu de rezultatele mesurilor lor. Mai tardiu au ceratu de á 'și da contu de aceste rezultate prin ajutorulu esperientiei dobendite, și cu aceste date ale esperientiei, bine s'eu reu întielese, s'a constituit o art'a. Sully și Colbert erau aci. Tocmai dupa acest'a, alti barbati s'au apucatu a studia scientificamente subiectulu, adevãc industria generala asupra careia aveu a opera.

Dar acest'a desbracare a științei economice este recenta, ca datédia abia de la jumãtatea secolulu alu XVIII. Și în adevãru, este scóla lui Quesnay*) carea a cercatu cea d'anteiu de a constitui, în acestu ordinu de idei, o adevãrata știința: pana atunci esistau numai nisce observatiuni respãndite; ear succesulu definitivu apartiene lui Adam Smith. De aceia nu este de mirare, ca acesta știința, abia nascuta de eri, n'a pututu se se desbrace cu deseversire de vestimintele artei, din sinulu careia a esitu.

(Va urmá.)

PROTOCOLULU

siedintiei din 22/10. Iunie 1862 ținutu din partea Reuniunii Damelor romane din Lugosiu pentru ajutorarea tinerimii romane.

Dupa venirea stralucitei Dóme Em'a Serbu, sotia Il. D. administratoriu alu comitatului Carasiu

*) François Quesnay, fondatorulu scólei fisiocrate, deduse științei numele de Fisiocrati'a, în conformitate cu principiile și bazele ce pusese științei, de și numirea de economia politica figurase în 1615 asupra unui tractatu frãncesu de Montchrestien de Waterville. — i. B. Say ar fi voitu se deie științei economice numele de economia sociala s'eu fisiologia sociala; altii au numit'o Crematistica.

la Lugosiu, adunatu Damele romane din Lugosiu la sine si le-a rugatu pentru colucrare de a ajutorá tinerii romani cu talente la studie, si din acestu scopu a propusu deocamdata tienerimea unu balu nationalu, eara pe viitoriu formarea unei „Reuniuni a Dameloru romane din Lugosiu pentru ajutorarea tienerimei romane“ prin mai multe midiuloce. —

Damele romane din Lugosiu primira acest'a invitare cu bucuria, si formara unu magistratu provisoriu alu Reuniunii, carea si mai antaniu a tienutu unu balu in 22/10. Febr. a c. in interesulu tienerimei romane; eara mai tardiu subscrisera o contribuire anuale si pe bas'a acestei subscrieri fura invitate de Str. D. Em'a Serbu presiedintea provisoria pe 22/10. Iuniu a. c. la adunarea constituanta a susnumitei Reuniuni. In diu'a aceast'a, Dómn'a presiedintia a deschisu siedintí'a in cas'a comitatului, si enunsiandu scopulu Reuniunii si adunarii constituante, ordina cá mai antaiu se se cetésca numele Dameloru contribuitoárie, cá fiitóriele membre a le Reuniunii, — apoi statutele acesteia. —

Statutele se primira cu unanimitate, si adunarea rugá pe Dómn'a presiedinte, cá se se ingrijeasca pentru asternerea si aprobarea loru la inaltulu consiliu. —

Dupa aceste au urmatu alegerile magistratului Reuniunii, — si s'au alesu:

Str. D. Em'a Serbu de presiedinte si protectorésa.

M. O. D. Iosefa Ratiu de vicepresiedinte.

„ „ „ Caterin'a I. Popovicu de casarésa.

„ „ „ Sofi'a Pascu

„ „ „ Marta Popovicu de secretarese. —

In acestu modu dupa organizarea magistratului Reuniunii, Dómn'a presiedinte a dechiaratu Reuniunea de constituata si amesuratu statuteloru, s'a determinatu cá adunarile generale se se tiena in totu tri lunjulu, in antani'a Dumineca, séu serbatóre a lunei lui Iannariu, Aprilie, Iuliu si Octombre. —

Dómn'a presiedinte aretandu adunarii adres'a juristiloru romani dela academi'a din Sibiiu cu datulu din 3. Aprilie 1362, catra Damele romane din Lugosiu, adres'a se citește si se determinéza cá se se insemne la protocolu, si acést'a aducere aminte si zelu nationalu a juristiloru numiti s'a primitu cu bucuria si multiumita.

Atunci Dómn'a presiedinte asterne socót'a dela balulu nationalu ce s'a tienutu in 22/10. Febr. in Lugosiu, si arata o suma de 417 fl. 32 cr. v. a. venitu

curatu, — si dupa ce s'au cetitu numele generosiloru contribuitoárie s'a determinatu cá numele acestora se se publice in foile romane, si se li se dee multiumita in numele Reuniunii.

Luandu-se inainte recursurile tineriloru, adresate catra Reuniune pentru ajutoriu, acele s'au desbatutu si s'au determinatu, cá din banii gatá se se de ajutoriu, de óre ce stipendie regulate, si anuale nu se potu imparti, pana candu Reuniunea nu vá ajunge in asia pusetiune placuta, incatu va puté dispune despre o suma mai mare si sigura pe anu.

Deci dara s'a impartitu:

Pentru juristi romani in Pest'a

				fl.
1.	Iuon Iovitia	I. anu	— — —	30
2.	Iuon Siepetianu I.	„	— — —	30
3.	Stefanu Perianu I.	„	— — —	30
4.	Mich. Besanu III.	„	— — —	30
5.	Iuon Nedelcu IV.	„	— — —	30
6.	Georg Nedelcu IV.	„	— — —	30
7.	Constantinu Tometescu veterienaru	—	—	50

Pentru gimnasisti:

8.	Iuon Daminescu in Lugosiu	—	—	12
9.	Lusaru Gataiantiuu „ „	—	—	10
10.	Gaorgiu Mariinescu in Beiusiu	—	—	12
11.	Vasilie Avramu „ „	—	—	10

Pentru teologi in Versetiu:

12.	Nicolau Popovicu	—	—	20
13.	Vasilie Georgevicu	—	—	20
14.	Pentru scól'a fetésca din Lugosiu pe materiale de lucru de man'a s'a asemnatu	—	—	10

Sum'a 324 fl.

In acestu modu din sum'a de 417 fl. 33 cr. v. a. s'a impartitu 324 fl. si a mai remasu spre dispositiune 93 fl. 33 cr.; eara Dómn'a casarésa capeta indreptare, cá se espedieze sumele pentru cei susu insemnati. —

Siedintí'a s'a incheiatu, si on. dame se inviteze pe adunarea generala de tri-Iuniu in 6 Iuliu a. c.

Sofi'a Pascu, si

Mart'a Popovicu, secretarése.

La deputatulu Cusa.

Onóre tie, Cusa, multu veneratu batrenu:

In anim'a ta fierbe unu sange de Romanu.

Chiaru sangele lui Grachus, acelu martiru tribunu

Cu care onóra poporul meu strabun.
Tu faci rusine astadi la multi din acei juni,
Ce trecu in Romani'a de patrioti prea buni;
Dar' cari n'au curagiulu acela stramosiescu
Se apere cu ardóre stindardulu romanescu.

Se mira lumea, Cusa, cumu tu, la virsta ta.
Uno basiu-boieru cá tine, si in positi'a ta
Se fi asia energicu, atatu de curagiosu.
Republicanu cá Brutus, cá Catonu virtuosu?
Eu nu me miru d'acést'a, romanu-adeveratu
Ori candu, si'n ori ce trépta, e bravu, e infocatú;
Mirarea mea e alta: cumu nu te imitéza
Romanii toti cei sinceri ce te aplaudéza?
Atunci nici Europ'a nu ne-arú mai critica,
Nici patri'a lui Mircea nu ar' mai suspina!

Ei bine! fi tu, Cusa alu nostru O'connell.
In contra tiraniei, sia ori carui misielu,
Sustiene cu tarie a patriei onóre,
Si sacr'a libertate, sia tierei neatirnare.
In anima lovesce pe hidr'a sociala:
Abusulu si eresulu, orbirea cea fatala,
Coruptia, lacomia si erudulu egoismu;
In fine, arbitrarulu, fatalulu despotismu.
Ca-ci vocea ta, o Cusa, resuna 'n departare:
E balsamulu pe rana, ce vai! sangeratare!

Istori'a ne spune: ca glori'a adeverata
Consista, nu in titluri, nu 'n slav'a cea desiarta.
Ci numai in virtute: prin ea Socratu, Caton,
Brutus si . . . . ., Moise, Vasington,
Au devenitu luceferi ai bietului poporn,
Respectulu, admirarea lasandu in urm'a loru.
P'acesti eroi adi Inmea i bine cuvintéza!
Ear toti aceia cari poporul torturéza,
Lasandu'lu prada-eterna strigoiloru spurcati
Blastemulu Iasa 'n urma, si moru desonorati.

C. Aricescu. Rom.

Legendă nouă.

Dómn'a lui Neagu.

Neagoe celu mare in alu seu palatu
Ce domnesce p'Argesiu, dice intristatu:

„Manastirea nóstra nu e sevarsita
„Si a mea avere este ispravita!
„Dragi ostasi, ce diceti, nu ar fi pacatu
„Cá se inceteze lucrulu minunatu?
— „Biruri noi pe tíera potu cá se se puie!“
Au respunsu ostasii cá se ilu mangie.
Dicu, si ei decida biruri pe romani
Dela cei mai tineri pan' la cei betrani.
Dómn'a intra 'n sada; graciile sclave
Impletescu cu rose dilele-i suave.
Ochii udi de róua spre pamentu se-'nclinu;
Rumenendu la façade ea vorbesce linu:
— „Voi vreti biruri noua! Neagoe te teme!
„Mane tóta tíer'a o se te blasteme.
„Asta manastire ce atatu iubesci,
„Printre fumu de lacrimi póte se-o privesci!
„Eata diamanturi! Vindele si urméza.
„Ca-ci aceste scule nu le pociu purta
„Candu femei pe façade lacrimi voru pastra.“
Dice si arata unu paner de auru
Unde inchisese gingasiulu tesauru.
Ea elu da. Si faci'a cá unu fragu nascundu,
Rumena suride dragalasiu si blandu.
Unu batrenu se scóla si ast-felu le vorbesce:
„Anim'a strabuna anca vietuiesce.
„Tíer'a care nasce ast-felu de femei,
„Merita si viéti'a si marirea ei.
„Ca-ci se sciti cu totii, ca unu neamu se face
„Mare s'au se perde cumu femeii place,
„Si acumu voiu dice: Dómn'e! potu se moru,
„Ca-ci vadiura ochi mi mantuirea loru!

D. Bolintineanu.

PENTRU PORTUFOLIULUI J. W.

Fi aspru la intreprinderi; inse nici o data nu
incepe pana ce vei mesura cu deamanuntulu finitulu
seu rezultatulu.

Iubesce pe tóta lumea; inse nu alege de catu
pe cei buhi si drepti.

Ingrigiescete de viitoriti; inse asia, cá cumu
n'ai vrea se traiesci in eternu.

Nu uita pe cei ce ti au facutu bine; inse fe-
rescete d'ale fi sclavu vointiei loru, in pretiu de o
singura facere de bine.

Red.